

ÇELİŞKİ İLİŞKİDİR

Metin Bobaroğlu

Bir çalışmayı sürdürürken teknik kavramlara ve o kavramların kendi içsel zorunluluklarına girdikçe bazen veya çoğu zaman niyet kaybolur. "Niyet bunları yapıyorduk?" diye insan kendi kendisine sorar. Öğrenmenin güzelliği içinde, yapılan için hangi amaçla, hangi niyete bağlı olarak yapıldığı çoğu zaman unutulur. Bu kaygıyı çokça taşıdığım için, o teknik çalışmalardan fırsat buldukça, soluk aldıkça sürekli niyete geri dönüyorum, niyeti pekiştirmeye çalışıyorum.

Ondan sonra yine teknik alana dönüyorum, bazen teknik alan bu anlamda zayıflıyor, niyet çok fazla belirginleşiyor.

Bu, benim kendi kendimle olan diyaloğum, çünkü doğrudan yönlendiriciliği alamıyorum, O nedenle, kendi kendimle böyle bir i diyalektik yaşıyorum, Kavgalar, çatışmalar, çelişmeler filan... Sizler bu sohbetlerde biraz da buna tanık oluyorsunuz.

Niyetle ilgili yukarılara çıkıp global olarak, küresel olarak tekrar baktıkımızda, yaşantıyla, yaşantının içinde insanla, insan topluluklarıyla, tarihle, doğaıyla, doğa-insan ve insan-insan ilişkileriyle toplum ve kültür doğuuyor. Kültür en genel olarak yaşam biçimidir. Kültürün içinden üretilen ve kalıcı olan, nesilden nesile aktarılabilen, toplumdan topluma kabul görebilen değerler söz konusu olduğunda da uygarlıktan söz ediyoruz demektir. Kültür ve uygarlığı ben bu bağlamda birbirinden ayırıyorum. Başka bir deyişle kültür, her insanın kendi nesnel koşulları ve öznel ilişkileri içinde, yaşadıklarıdır. Uygarlık ise, yaşantının içinden, diğer insanlar için ve diğer zamanlar için kalıcı olarak üretebildiği değerlerin dünyasıdır.

Değerler söz konusu olduğunda, kavramlardan söz ediyoruz demektir. Kavramlarla ilgili çok sorunumuz var biliyorsunuz. Örneğin 'akıl' diyorsunuz, bu bir isim, ama 'akıl tanımı' onun kavramı. Tanım! Peki, hangi tanım? Rasyonalizme göre akıl başka, pozitivizme göre başka, eleştirel usuluğa göre başka, mantıki pozitivizme göre başka, öznel idealizme göre başka, saltık idealizme göre başka... 36 felsefi disiplinden söz ediliyor. Her birinde akıl başka bir tanım olarak çıkıyor karşımıza. Ve her disiplin akıl kavramını başka bir biçimde kuruyor, başka bir biçimde ilişkilendiriyor. Biz hangisiyle düşünüyoruz, dinliyoruz, okuyor ve yazıyoruz? Bu soruyu sormak, farkına varmak felsefi bilince yükselmek demektir. Başka bir deyişle dilimizin farkındalıklı kullanımına ulaşmak felsefi bilinçtir.

Kullandığım sözcüklerin anlamları nelerdir? Onları, anlamlarına (!) bağlı olarak— doğru ya da yanlış—kullanırken diğer kavramlarla ya da aynı olgunun diğer kavramsal kurgularıyla ne kadar tanıřđım? Onlarla tanışırken kendi kavramımla onları algılayabilir miyim? Kavram beni belirliyorsa ve yeni bir tanım, yeni bir kavramla karşılaştığımda benim tanımıma uymadığında "Hıı, bu doğru değil, yanlış" gibi dışlarsam, ya da "Ayy, th benimki yanlışmış, doğrusu buymuş" deyip onu alıp benimkini atarsam, acaba ne denli bilinçli bir iş yapmış olurum? Bunun sorgulanması ister istemez kavramların kendilerinin ne oldukları, nasıl oldukları; bilinçle; özneyle ilişkileri; toplumda, iletişimde, bildirişimde, literatürde nasıl kullanıldıkları ile

ilgili bir farkındalığı gerektiriyor, işte bu farkındalık işine bunu yapabilme işine ben bir bağlamda 'felsefi işlev' diyorum. Felsefenin tek işlevi bu değil kuşkusuz.

Bir kültürün derinlemesine kavranabilmesi sorununu açıyorum. Bir kültür var, birincil olarak içinde yaşadığın kültür... Daha sonra karşılaştığın bir başka kültür yani başka koşullarda, başka süreçlerde oluşturulmuş başka yaşam biçimleri, başka toplumlar. Bazen de kendi toplumunuzun içindeki özgül ayırımları olabilecek derecede dönüşmüş olanlar, başkalaşmış olanlar da bunun içine girer. Var olan kültürü, tarihsel süreçteki o birikimi anlamaya, paylaşmaya kalkıştığımızda, algı düzeyinde kalıyoruz, doğal bilincin davranışında kalıyoruz... O topluluklarla birlikte yaşamak, bir şey yapmak, üretmek, yaşamı paylaşmak istediğimizdeyse onları anlamamız gerekiyor veya onların da bizi anlaması gerekiyor. Kendimizi hangi biçimde ifade edersek daha anlamı bildiririm, daha anlamlı iletişim sağlayabiliriz? Bunun kaygısını çektiğimizde, bir kültürü derinlemesine anlamak nasıl olanaklıdır?

Daha önce "Öznenin özü nedir?" sorgusunda Descartes'in yolunu izleyerek 'kuşku ve çelişki' noktasında kendimizi ancak 'güvenli güvensizlik' içinde bulmuştuk. Neden? Çünkü 'çatışkıyı' bulduk, 'çelişkiyi' bulduk, yani 'kuşkuyu' bulduk. Hatırlarsanız; "Ben her şeyden kuşkulanıyım, ama kuşkulandıktan kuşkulanamam" diyerek 'us'u böyle bir noktada güvenli kılıyordu Descartes. Fakat bu güvenli nokta aynı zamanda çatışkı olduğu için, çelişki olduğu için, kuşku olduğu için bir o kadar da güvensiz. "Düşüncenin bilgiye dönüşmekte, güvenilir bilgi yaratmakta zemini nedir ve güvenilir bir zemini var mıdır?" anlamında bir kuşku, yani yöntemsel bir kuşku, bir düşünce yöntemi. İlkesel düşündüğümde, artık onun adı kuşku değil, çelişki demektir.

Geçen çalışmamızda "Neyi bilebiliriz, nasıl bilebiliriz, bilme olgusu nedir?" diye sormuştuk.

Kendime baktığımda, düşüncemi yokladığımda kuşkuya kadar gittim, Peki doğa nesnelere karşısında durumum nedir, neyi bilebilirim sorusunu doğaya yönelttiğim zaman doğa nesnelere nasıl bilebilirim ve bilgiden nasıl emin olabilirim? Toplumsal bilgi için de bu böyle.

Çevremizdeki nesnelere baktığımızda kompozite, yani değişik öğelerden veya elementlerden oluşan bir nesne olgusunu fark etmiş oluruz. Descartes demiş ki, analiz ederim, ayrıştırırım (atomcu düşünce). Nereye kadar? En basit olana, elementer olana, bölünemez olana kadar ayrıştırırım. İşte benim için güvenilir zemin budur. Bundan sonra, bilgimi bu güvenilir zemin üzerinde örgütleyebilirim. Makro kozmos veya makro fizik açısından düşündüğümde elementlerin en küçük parçası olarak atom modeli bilgimize zemin olabilir. Ama mikro fizik bunun güvenilir bir başlangıç olmadığını bize öğretti.

Atomu, bir nesnenin parçalandığında, onu o yapan temel özelliklerini yitirdiği bir olgu olarak kavriyorum. O zaman düşünüyorum ve diyorum ki: Bir nesnenin elementer en basit parçacığını—yani atomu—düşünmem zemin yapıyorum demek, aslında o nesneyi kendi özellikleri, öz nitelikleri açısından kendi bilgime konu yapıyorum demektir. Onu parçaladığımda, parçalanmanın götürdüğü boyut, o nesneyi o nesne yapan özelliklerini içermeyen başka bir boyuttur, orada başka bir zemin bulacağım demektir. Bir nesneyi o

yapan özellikleri ihtiva eden en küçük parçaya ben atom diyorum. Atom bölünemez değil, parçalandığında artık o nesne ve o nesne ve o elementle ilgili değildir diye düşünüyorum.

Bir elementin en küçük parçası olarak atomdan söz ettiğimde, diğer elementlerden kendisini ayıran temel özellikleri kastetmiş oluyorum.

Bir nesneyi o yapan, olmazsa olmaz, zorunlu özelliklerden söz ettiğimde onu 'olmazsa olmaz' özellikler taşıyan diğer bir elementten ayırt etmiş oluyorum. O zaman, Descartes'ın düşüncesi, her ne kadar yalın, sade bileşimi olmayan bir parçaya—atoma—götürüyor gibi görünüyorsa da, aslında elementer yapıya değil, onun analitik kavramına gidiyor oluşumuzu ya da o analitik kavramı zemin olarak almamız gerektiğini söylemiş oluyor. Nesnenin yalın halini değil, öz niteliklerinde analitik ayırt edilme noktasını bize söylemiş oluyor. Başka bir deyişle bilincimizi nesnel gerçeklikte bu zemine kadar taşıdığımızda ilişkiyi buluruz. Yani ayırt etmeyle yola çıktığımızda, bir nesnenin bileşiklerinden onu ayırıp saf elementer yapısına ulaştığımda, onu diğer nesnelere de ayırt etmiş olurum. Analitik zeminim, kuşku zeminim budur. Descartes'ın gittiği yer aslında, belki Descartes'a rağmen budur. Ve o zaman bu kavramım benim bu nedenle kuşkuludur, bu nedenle kuşku zeminindedir. Yoksa çok güvenilir element var orada atomuna onun ulaştığım zaman, en küçük parçaya ulaştığımda niye kuşku olsun ki bilinç o zaman Descartes'ın söylediği sadece öznel olur: ben düşüncelerimden kuşkuluyorum ama kuşkulama edimimden kuşkulamıyorum dolayısıyla benim düşüncemin odağı kuşkudur dersem sadece öznel bir şey söylemiş olurum. Belki de o da öyle söylemişti, psişik noktada duruyordu. Hatta benim düşünceme göre, bu sorgulamalarda kartezyen düşüncenin kendisine rağmen—ama onu sürdürerek—analitik düşünmeyi böyle bir noktaya taşıması gerekiyor ve 'ilişkiye' kadar iniyor. "İlişki kuşkudur." Çünkü her ilişki, son çözümlenmede ayırt edici bir özelliği ve de karşıtlığı bana söylüyor. Onun için 'çelişki' aslında bir ilişkidir.

Bu ilişki eğer özsel bir ilişki ise, bu çok önemli bir sorun. Niye? Çünkü ben elementi diğer her şeyden farklı öz nitelikleriyle saptarken onu soyutladım, gerçekliğinden kopardım, Artık ötekiyle olan bir ilişkisinin olmadığını söylemek gibi bir noktaya geldim. Her öteki olan elementi de böyle tanımladığımda, yani öz nitelikleriyle, olmazsa olmaz nitelikleriyle onu belirlediğimde, saf, homojen, masif, elementer bir yapıyı, atomu söylüyor olduğumda, diğerleriyle olan ilişkisini söylemiyorum, aslında yalıtılarak konuşuyorum. Sonuna kadar analitik bir düşünceyle yalıtıyorum. Kartezyen düşünce de zaten bunu yapıyor. Ama o elementer basitliği alıyor ve onun üzerine düşünmeyi kurguluyor. Ben şimdi bir ileriye götürüyorum, diyorum ki: Descartes'ın kuşkuyu yöntem olarak kullanırken, elementer yapıda durup oradan güvenilir bir zemin olarak yürümesi yanlış bir iştir. Çünkü, orada saf elemente ulaştığı zaman aslında diğerleriyle ayırt edilen bir noktayı göstermesi gerekiyordu, oraya kadar gitmedi demek istiyorum ve gitseydi, gittiğinde orada çelişkiyi bulacaktı: yani en azdan konuşuyorum. İkili olarak iki tane elementimiz var saf, olmazsa olmaz öz niteliklerini kendilerinde barındırıyorlar, başka bir deyişle: birine A diyelim, birine B diyelim: A olan B değildir olarak tanımlanıyor, B olandan başlayarak kuracağım düşüncemi (ya da B) diyor. Halbuki burada kuşku (çözümleme) sürdürülseydi, kuşkuyu düşünmenin zemini yaptığı gibi, nesnel gerçeklikte de bu noktaya kadar gitseydi, olacağı şuydu: En az iki elementin sade yalın ve üzerine bina edilmek üzere bekleyen elementlerin kendileri kuşkusuz bir zemin olarak karşımıza çıkar.

Bunu niye sorguladım? Bunu yaparsanız, çok ilginç bir şey buluyorsunuz: orada bir nesneyi bulmuyorsunuz, orada bir kavramı buluyorsunuz. Yani Descartes'ın güvenilir zemin, saf atom, analizde varılan son parçası, altının en küçük parçası olan altın atomu dediğinde artık onun üzerine bina edecek düşüncesini. Ben diyorum ki hayır, onu daha dediğin anda gümüş olmadığını söyledin, gümüş olmadığını söylediğin noktada gümüşten ayırt etme özelliklerini söylüyorsun, çelişkiyi söylüyorsun. İki nesnenin arasındaki ilişki ve çelişkiden söz ediyorsun, nesnenin kendisinden, onu o yapan özelliğinden değil. O zaman da sen bir kavrama yaslanmışsın. Kalktığın yer bir kavramdır, başka deyişle olgudur. Bir nesne değildir.

Soru: O kavram kuşku mu, çelişki mi?

Bu kavram “çelişki olarak kuşku”, ama çelişkiden söz edebilmem için de orada bir ilişkinin olduğunu kanıtlamam gerekiyor. Bir ilişki varsa orada o zaman bir çelişki ve bir kuşku bana zemin olabilir. Yok eğer yalıtık nesnelere olarak algılasam, birbirlerinden yalıtık, hiçbir ilişkisi olmayan atomlar gibi algılasam, çözümlenmenin son noktasında, onu basit element olarak ele alıp üzerine kurgu yapmaya başladığınızda, siz bir bakıma nesneden hareket ediyor olmakla güvenilir bir zemin bulduğunuzu zannediyor olabilirsiniz. Ama gerçekte, yalıtım yaptığınız için başka ilişkilerinden bağımsız olarak onu ele almaya kalktığınız için aslında sanal bir yerde hareket ediyorsunuz, Nesnel bir gerçeklikten hareket etmiyorsunuz. Nesneden hareket ediyorum derken, nesneyi kendi kavramınızla yalıtılmış soyutlanmış olarak bilincinize konu yaptığınız için bu kavram “nesne işte bak burada, vuruyorum, gerçek, işte herkes vursun, görsün gerçek” dediğiniz şey (ampirik başlangıç) aslında güvenilir, gerçek bir zemin değildir. Duyumsamanızda gerçek, kavramınızda sanal.

Bir nesneyi o nesne yapan temel özelliklere ulaştığımda, “bilgi için güvenilir zemin budur” diyebilmem için onu ortadan kaldırmalıyım, Onu o yapan özelliklerini yok etmeliyim, yani mikro kozmosa geçmeliyim. Mikrokozmosa geçtiğimde, artık orada atom özellikleriyle belirlenen bir nesneden söz edilemez. Örneğin, hidrojen atomunu parçaladığımda, artık hidrojeni hidrojen yapan, onu o yapan temel özelliklerden söz edemem. İşte bu yapıda, denendi bilimsel gerçeklik olarak bilindi. Ama bunu yaptığımızda nesnenin yok olmadığını gördük. Nesnenin artık o form altında o niteliklerle tanımlanamayacağını, ama dönüştüğünü gördük. Bunu gördüğümüzde, atomize düzeyin düşüncemize başlama zemini olamayacağını: başka bir şeye dönüşme noktasının onun çelişik birliği, onun asıl varoluş ilişkisinin olduğunu anladık. İşte biz oradan başlamalıydık. Bizim başlama yerimiz o ilişki, bir nesnenin başka bir nesneye “dönüşme noktası” olan o ilişki olmalıydı. Orası ilişkidir ve orası çelişkidir ve orası gerçektir. Kavramımız gerçektir o zaman ve bu kavram gerçekliği üzerine bilgimizi ürettiğimizde, güvenilir bir bilgimiz olacak demektir. Burada dikkate değer olan nokta “dönüşüm” noktasıdır. Gerçek varoluş ilişkisini bulmak için, değişimi gözlemek yeterli değildir. Niteliksel dönüşüm gerekli.

Şimdi dönüşme noktasında bir nesneyi başka bir nesneye dönüşme olarak algıladığımızda ve bunun süre giden yani süreçli bir iş olduğunu algıladığımızda peki nereden söz edeceğiz. Başlangıçta dönüşmeye başlayan “A” nesnesini söz konusu edemiyoruz, o dönüşmekte. B nesnesine dönüşmek üzere yola çıkmıştı daha “B” nesnesi ortada yoktur dediğimiz, o ara noktada, reaksiyonların olduğu, geçişin olduğu noktada hangi nesneden söz edeceğiz? Şu nesne, bu nesne diyebilir miyiz? Diyemiyoruz. Enerji Fiziği düzeyine indiğimiz zaman

karşımıza bu sorun çıkıyor. Artık orada uranyumu uranyum yapan temel nitelikler bir daha bir araya gelmemek üzere ortadan kalkmaktadır.

Kimyasal düzeyden söz etmek atomik düzeyden söz etmektir. Bu nedenle, değişime uğrayan kimyasal bileşiği, tekrar ayrıştırabiliriz. Örneğin, tuz molekülünü ayrıştırdığımızda, sodyumumu ve klorürü yeniden elde ederim, çünkü elementler duruyor.

Dönüşüm düzeyinde sözünü edebileceğim şey fizik bağlamda enerjidir. Enerji düzeylerinden söz edeceğim, diyeceğim ki: Filan enerji düzeyindeki bir atom filan ilişkide, filan dönüşümde şu enerji değişimlerinden geçerek, falan nitelikteki diğer nesnelere dönüşmektedir. Arada enerji diye bir kavramdan söz edeceğim. Peki, o enerji kavramı nedir? Nesnel gerçeklik bilgisi için, düşünmeye başlama zemini olarak onu koyduğumda sadece onu bir “hareket” olarak algılayacağım. Enerji, kavram için hareketten başka bir şey değildir. Bu bağlamda Fizik de, enerjinin ya da hareketin yasalarının bilimi olur. O zaman hareketi, kavrama zemin olarak almak zorundayım. Böylece kavram da hareketin mantığı olur.

Eyvah, işler fena. Niye? Hareket ediyor, bir dursa başlayacağım. Onun için Descartes’ın analitik dediği uygulama, aslında kendi metoduna rağmen bir yerde analitik olmaktan çıktı ve çelişkiyi bulamadı. Kuşku düşüncenin öz doğasıydı, yani çelişkiydi, Son derece önemli bir şey bulmuştu Descartes, Özne felsefesini üretmişti. Öznenin çelişik birliği olan us noktası, “psişenin özü us’tur diyen Aristoteles’le birleşerek düşünürsek orada benliğin, kimliğin tanımı yok, bir energia var. Yine aynı biçimde, düşüncenin temeli kuşkuysa siz bir energiasınız; psişeniz, bir hareket yumağı, potansiyel olanaklar bütün... Kendinize anlam katmanız çelişik bir yerden başladığınızda, size oradan gelemes. Siz bu çelişkiyi gidermeye yöneldiğinizde yapacağınız edimleriniz, “noesis” işletilen akıl, faal akıl—Türkçe’de “edimsel us” —yani, sizi usun edimleri anlamlı kılacak.

Şimdi ilişki dediğimizde farklılaşmayı söylüyoruz. Farklılaşmanın gerçekliğini söylediğimizde, hareketi söylüyoruz. Gerçeklik, hareket, nesnenin gerçek tözüdür. Çünkü energiadır. Bütün olguların dönüşümü ve varoluşu hareketle olanaklıdır. Dönüşümün kendisi tözdür.

İlişkilerinden yalıtılmış bir nesneden başlamak inanmaktır (ki bu gerçekte olanaklı değildir; ancak tasarlanabilir). Olmazsa olmaz özellikleriyle, kendisini kendi olarak dengeleyen, ama içinde çelişki, çatışki ve değişme gücünü taşıyan olgunun içsel doğasını göz ardı ederek, yalnızca dışsal görünüşün yalıtılmış algı tasarımından başlamak inancadan başlamak demektir.

Ne ilginç değil mi? Duyumsamadan başlıyorsunuz ve duyumsama sizi yanıltıyor, algıdan başlıyorsunuz ve algı sizi yanıltıyor.

Bu nedenle, çelişik birlik olan “ilişki”, başka bir deyişle dönüşüm, başka bir deyişle hareket, başka bir deyişle energia, başka bir deyişle dinamis... Hareketi buldunuz demek, usun kendisini buldunuz demektir. Us hareketten başka bir şey değil. Hem özne hem de nesne için ortak bir zemin

Hareketin kendisinin bir kavram olduğunu, kavramla hareketi kavrayabileceğimizi düşünürseniz onu bir nesneye ve bir nesnenin hareketine indirgeyemezsiniz. Başka bir deyişle nesne hareketin içinde anlam taşır, nesnenin hareketleri anlamında değil. Daha başka bir deyişle, burada hareketin kendisinden oluşan bütün dönüşümler, bütün nesnel gerçeklikler dönüşüm noktalarında neye indirgeniyorlar? Kuantum; bir enerji paketçisi, bu bir nesne mi, yalın bir element mi, ne diyelim buna? Enerji paketçisi, yoksa hareket paketçisi mi?

Her ne kadar makro fizik yanlısı fizikçilerimiz mikro fiziğin bazı kavram ve kuramlarını güvenilir bulmuyorlarsa da ve onlardan kaçınıyorlarsa da çoğu zaman orada kesinlik arıyorlarsa da, kendi kesinlikçi düşüncelerini yani kartezyen düşünceyi orada modellendirmek istiyorlarsa da biraz oraya dönüp oranın enerji paketçilerinin dünyası olduğunu derinden fark ederek bakarlarsa orada artık biz olasılıklardan söz edeceğiz demektir. Olasılıklar, kesinlikler değil. Olasılıkların olduğu yerde, işte sizin düşüncenizin kavram olarak hareketten söz etmesi ancak o zaman olanaklı olabilir. O enerji paketçisi olasılıkları taşıyor ve dönüşmeleri içinde başka nesnelere üretimine katılabilecek bir olasılıklar paketi. Kavramsal bir düzeyde özdeği hareket olarak algıladığımız bir noktada, usumuzla özdek bir varlık olur. Fizik-felsefe burada buluşurlar efendim.

Kavramı bulduğumuz yerde felsefe yapabiliriz. Nesnel ortamdan o nesnel ortamın kendi kaynağına doğru, bilimsel bilgiyi izleyerek gittiğimiz kavram mı, değil mi? Orada kavramak geliyoruz, kavram var orada. Kavram neredeyse felsefe oradadır. Felsefenin işi kavramdır, kavramlarla düşünüyoruz, kavramlar üretiyoruz, kavramlarla dünyamızı kuruyoruz ve bunu dilde ifade ediyoruz.

Bir nesne ilişkiye giriyor demek, enerji düzeyi değişiyor, dönüşüme başlıyor demektir.

Enerji düzeyleri değişiyor. Ama ancak dönüşüm noktasında “ilişki” dediğimiz kavram ya da olgu ortaya çıkıyor. Değişimler ilişkiyi göstermezler; ilişki sürecini gösterirler. İlişki kavramına ulaşabilmemiz için, kavram diyebilmemiz için dönüşüm noktası, bir nesnenin onu o yapan özelliklerinin ortadan kalkıp başka bir nesne olma noktasına geçişi düşünmemiz gerek, işte bu nitel dönüşüm kavramdır.

Kavram felsefenin nesnesidir. Burada fiziği felsefe uğruna harcamıyorum, yalnızca fiziğin kendi bilimsel terminoloji ve gerçekliği içinde kavrama ulaştığı yerleri gösteriyorum, bakın burada kavrama geldi diyorum.

Duyularımıza çarpan ve somut diye söylediğimiz, algı ve duyu tanıklığında gerçek dediğimiz aslında inancaldır, bunlar somut değildir. Somut olan hareketin kendisidir ve o bir kavramdır. Çelişik birlik ve bütünlük bir kavramdır ve olguyu gerçekten o yansıtır. Onun dışındakiler olguyu yansıtmaz.

Engels, “Evren bir ilişkiler bütünüdür,” demişti. Yani evren birtakım nesnelere, yapı taşlarının, elementlerin üst üste gelmiş biçimi değildir. Engels bunu söylerken özdeğin ilişki olduğunu, özdeğin ilişki düzeyinde kavram olduğunu, fizik zeminde nesnel gerçekliğin, felsefi zeminde kavram olduğunu söylemiş olmuyor mu? Kartezyen düşüncedeki gibi “yalın,

elementer, atomlar düşüncemizin nesnelere” kabulü bir inancadır, bir varsayımdır, bir gerçekliği yoktur. Felsefi sorgulamayı bu düzeyde yapmadığımız zaman kabullerden hareket ederiz ve o kabuller bizi yeni inancalara taşır. Bu inancalar şöhret imzalarla, isimlerle de pekiştirilmiş olur ve bir din biçimini alır.

İdeolojilerin dinsel tutuma dönüşmelerinin nedeni temelde felsefeden koparılmış olmalarıdır. İdeolojilerin önermiş olduğu kavramları onları ilişkilerinde ve çelişkilerinde sorgulamaksızın kabul etmeye başladığımız andan itibaren bizim bilincimiz inancalar üzerine kurulu ve ideolojinin büyüsü altına girmiş edilgin bir bilinç olarak kalır ve o ideoloji uğruna bir dinin müridi, kulu imiş gibi davranmaya başlarız. Bu bilimsel bilgi için de geçerlidir.

Çocukları incelerseniz, ne kadar yaratıcı bir bilince sahip olduklarına şaşırırsınız. İllâ size atom reaktörleri üretecek düzeyde bir beklenti içinde olmayın, yaratıcı olmalarını gözleyin. Ama eğitime başladıklarında aile içinde, okulda, iş yerinde, toplum içinde inancaların—dilin öğrenilmesi, törenin öğrenilmesi de dâhil—öğretilmesi, bilimin, felsefenin inanca olarak aktarılması, bu yaratıcı bilinçleri donuklaştırıyor. Karşılarında devasa baskı araçları olarak bütün sistem onların beynini durdurmak için çalışmaktadır.

Hareket yaşamın özü. Hareket nesnel gerçekliğin tözü. Hareket bilinçte kuşku olarak dinamistir, enegidir, canlıdır. Ancak siz onu sanal bir dünyaya taşır. İnancalara taşır ve orada basit daireler içinde döndürmeye başlarsanız. O zaman kendi gerçekliğinden çıktığı için sanal dünyada, rüyada gibi yaşadığı için; yaratıcı üretici olmayı bırakınız, tekrarlamayı, geniş getirmeyi sürekli hale getirdiği için de yaşam enerjisini yitirmiş, soluklaşmış, yaşamında anlam arayışı olmayan artık sadece organik gereksinmelerini giderecek düzeyde yaşama bağlı olan insanlar elde edersiniz. Bugün dünyanın temel sorunlarından bir tanesi bu. Yaşama coşkusu giderek kayboluyor!

Bu paradigmanın içinden biraz da kültürü değerlendirmeye çalışalım: Bir kültürün derinliğine anlaşılması için, o kültürün irfanına bakmamız gerekir, yani o kültürün nesnelere değil, irfanına bakmamız gerekir. Kendinin ürettiği alan: irfan. Bilgisine demiyorum çünkü bilgi üretilmiş olandır. O, elementer alan gibidir, atomlar gibidir, üretilmiştir, depolanmıştır, kullanılacak bir malzemedir. Ama üretim süreçlerine girdiğinizde, onun üretim süreçlerinde onun enerjisiyle karşılaşırız. Bunu kişiye taşırsak, hem üretme, hem içselleştirme, hem paylaşma açısından son derece önemli bir şeydir. İrfanla yani gnosla, sophia ile... Sophia ile epistem arasında ne fark var? Epistem de bilgi demek, sophia da bilgi demek, irfan da bilgi demek, ama bunları birbirinden ayırt edici temel bir fark var; birinin enerjisi var diğerinin yok. Sophia energia içerdiği için ona philosophia denir. Kadim bilgelik bunu vurguluyordu. Philia sevgi demek ve philos ise seven. Sophia hikmet demek, sophos ise hakim... Philosophos, bilge severliktir, bilgi severlik değil. Bu çok önemli bir şey. Bir bilginin içselleştirilmesi ‘energia’sız olmaz. Bir bilgiyi belleğinize alabilirsiniz, ama bu size yabancıdır, ikincildir, sizin ötenizde, dışınızda bir varlık olarak vardır, size mal olmaz, sizinle birleşmez. Ne zaman coşkuyla bilgiyi içselleştirirsiniz, o zaman—düşünerek anımsayarak değil, düşünme süreçleriniz başladığı andan itibaren—o sizinle birlikte hareket eder. Düşünmenizle enerjisi birliktedir, tesir eden, irfan olarak tesir eden bilgi budur. İrfan eğitimlerinde, Philosophia eğitimlerinde bu birincildir. Hiçbir bilgi kitaptan içselleştirilemez. Kitaptan alınan bilgiler

ancak bellenirler. Bilgesiz bilgi bellenir yalnızca. Enerjisiz coşkuz bilgi içselleştirilemediği gibi paylaşımına girdiğinde de özsel bir bağ yani dönüştürücü bir ilişki kuramaz.

Bu nedenle bir kültürü anlayabilmek, kültürler arası anlama işinin sorgulayabilmek kitabı olarak mümkün değildir. Onun için kültürün irfanına girmek gerekir. İrfanına girebilmek için de onun dönüştürücü gücü olan öznesi ile ilişkiye, gerçek bir ilişkiye, yaşamsal bir ilişkiye girmek gerekir.

Bir de *intentional* (niyete bağlı) dillerden söz edelim isterseniz. Bu diller doğu dilleridir. İrfan öğretisi için olanaklı dillerdir bunlar. Bir de, bu dillerin karşısında *correct* batı dilleri var.

İntentional diller, *correct* diller deyimi, St. Thomas'ın koyduğu bir tanımdır. Doğru bilgeliğini üreten ve bizim de içinde bulunduğumuz "irfan öğretisinin" Hermeneutik gelenek içindeki dili intentional bir dildir.

İntentional diller, niyete bağlı diller, üretken, yaratıcı ve keşfe yönelik dillerdir. Batı dilleri, Greko-Latin diller atomizedir ve *correct*dir, donmuş sözcüklerden oluşmaktadır. Onlarla düşünmeye başlarsak keşfimiz kapanır. Bilme işimiz dışsallaşır. Örneğin Grek ve Roman dillere çevrilmiş olan İncil, batı dünyasında başka bir biçim aldı ve anlaşılabilir oldu. St. Thomas'ın başlattığı bu kavramsal yaklaşımın çok özlü bir niteliksel ayırım içerdiğini fark ettiğim için bunu düşünceme, lojiğime kattım ve bu bağlamda da araştırmalarımı derinleştirdim, senelerdir de bu düşünce temeli üzerine çalışıyorum.

Batıda, yani Greko-Roman, Anglo-Sakson, Germen dillerinde anlamlı en küçük birim sözcüktür. Türkçe'de anlamlı en küçük birim hecedir. Akadien diller; Keldani, Arami, Süryani, İbrani ve Arabi diller intentional dillerdir. Abhaz dili de bunlara katılabilir. Bu dillerin anlamlı en küçük birimi harftir. Her harf anlamlıdır ve ayrıca harfin sayısal bir karşılığı vardır.

İrfan öğretisinde sayılar üçten başlar. Bir, sayı değil kavramdır. Bu nedenle örneğin Arapça'da sözcüklerin kökleri üç harften oluşur (genellikle). Bu kökler dinamik bir yapıdır ve bir ağaç gibi kendini üretir. Intentional diller dönüşme gücünü içinde barındıran dillerdir. *Correct* dillerde bu yok, *correct* diller inanca üzerine kurulurlar. Bunları ezberlemek zorundasınız. Intentional dillerde ise yapı dinamiktir, birbirinden çıkarsanarak ve türetilerek dallanan, bir ağaç haline gelen, bir dil yapısı olduğu için neresinden başlarsanız başlayın geri dönüşte, köklerine doğru gittiğinizde diğer türetilen kanalların kaynaklarını bulursunuz. Sondaki, meyveler gibi düşündüğümüz, bütünlüğüne varan kavramlar, içsel bir bağ ile bir birlerine bağlıdırlar. Buna 'Akıl' yani 'bağlı' denir. (ikal: bağ) Bu nedenle bu diller 'tevil'e olanak sağlar ve bu nedenle de akıl, faal akıldır (edimsel us).

İrfaniyette, *intention*, niyet, bir ereğe bağlı olarak oluşur. Kaynaklarından türetilerek içsel bağ taşıyan kavramlar organik bir bütünlük arz ederler. Onları bir birine bağlayan niyet içinde gizli olan erekselliktir. Başka bir deyişle, kavramlar, belli bir ereğe yönelik yapılandırılır. Diğer yandan, irfani kavramlar dilin bu yetenekli kullanışı yanında bir de hal içermeleriyle herhangi bir bilgiden ayrılırlar. İrfan, kitapta olmaz, kitapta ilim olur. İrfan insandadır; enerjisi, hali insandadır. O energia ile birlikte kitaptaki ilim, irfan olur ve gittiği yerde coşku üretir ve içselleşmeye neden olur. Paylaşımına neden olur keşfi ve yaratıcılığı besler.

Bir kültür, onun irfanına kadar; dinamisine, enerjiasına, coşkulu dönüştürücü yaşıyan yanına ulaşmadıkça anlaşılabilir.

İrfan öğretisi, insanlığı bir bütün olarak algılayıp insanlık değerlerine nerede olursa olsun, duyarlı olmayı öğretir. İnsanın gerçek insan olgularına duyarlı olmayı öğretir. İnsanın gerçek insan olgularına duyarlı olabilmesi ve o değerlere duyarlı olabilmesi irfaniyettir.

İrfan diyoruz ya bu söz kitapta yazar, ama kitaplarda yürek yoktur. İrfan yürekte energia üreten bir bilgi türüdür.